

Anmeldelse:

Russiske drømme

Af Charlotte Flindt Pedersen

Trods alt har Rusland forandret sig siden sovjettiden, og det er vigtigt at formidle den forståelse på et tidspunkt, hvor krigsretorik, oprustning, sanktioner og modsanktioner mellem Rusland og Vesten vækker minder om tiden under den kolde krig og skaber angst for Ruslands handlinger i Ruslands nabolande. Vibeke Sperlings bog giver et yderst nuanceret og lødigt billede af Rusland. Et naboland og samtidig en global aktør, som ikke er en trussel på grund af sin styrke, men på grund af sin svaghed.

Sperling, Vibeke: *Russernes Drømme. Om det nye Ruslands selvforståelse - og Vestens misforståelser*. Gyldendal, 2015. 270 s.

Der var to bøger som i første halvdel af 1980'erne særligt inspirerede mig til at begynde at udforske det mærkelige, hemmelige og lukkede land på den anden side af Østersøen og gøre indsatsen for at lære russisk. Den første bog var Hedrick Smiths bestseller *The Russians* som udkom i 1976, og den anden var Vibeke Sperlings *Fra stormagtens baggårde: om konflikten imellem drøm og virkelighed i sovjetisk hverdag* som udkom i 1983.

Begge bøger udmærkede sig ved med udgangspunkt i enkelte menneskeskæbner og eksempler fra hverdagen at udforske den virkelighed, det system og de mekanismer sovjetborgeren i Bresjnevtidens USSR befandt sig i. Sovjetunionen blev derved befolket med virkelige mennesker og ikke bare statister i en Øst-Vest konflikt, mennesker som forsøgte at leve efter bedste evne med den virkelighed, som sovjetsystemet gav mulighed for, og jeg kunne identificere sig med dem, deres håb og drømme. Det blev også tydeligt, at der i det ellers totalitære system var et rum,

Charlotte Flindt Pedersen er direktør i Det Udenrigspolitiske Selskab.

ANMELDELSE

hvor partiet og sikkerhedssystemet ikke havde indflydelse, hvor der blev levet et liv uden for den herskende ideologi. Dette rum beskrevet af Hedrick Smith og Vibeke Sperling var essentielt til forstå systemets sammenbrud, der kom ti år senere, og som kun få havde forudset.

Vibeke Sperling har i sin bog *Russernes Drømme. Om det nye Ruslands selvforståelse – og Vestens misforståelser* fulgt op på successen fra 1980'erne motiveret ud fra samme grundidé som i sin første bog: at forsøge at forstå Rusland, dets befolkning og systemet, som det har udviklet sig til i dag 24 år efter Sovjetunionens opløsning. Som hun skriver:

“Bogen er skrevet ud fra mit brændende ønske om at forstå, hvor Rusland går hen, og for at bidrage til, at Rusland vurderes på et mere nuanceret grundlag, baseret på russernes følelser og ikke bare på Kremls propaganda og handlinger”.

Ligeledes forsøger Vibeke Sperling atafdække de konsekvenser, som Vestens misforståelser og fejltagelser har haft for den politiske udvikling i Rusland. Det er især en anklage om naivitet og ønsketænkning, som har ført til, at vi ikke har ført en reel samtale eller dialog med Rusland om udviklingen i partnerskabet, men bare har holdt rituelle møder. Vesten har i høj grad lukket øjnene for den indenrigspolitiske udvikling i Rusland efter de såkaldt farvede revolutioner i Georgien i 2003 og i Ukraine i 2004, som medførte indskrænkninger af almindelige civile og politiske rettigheder. Så længe Putin førte en provestlig kurs, og vi Vesten kunne nyde godt af at importere olie og eksportere til et land med øget velstand, valgte man at se gennem fingrene med udviklingen.

En anden central pointe i bogen er, at det er ikke sådan, at hvis Putin bare forsvandt, ville de største problemer med

Rusland og for Rusland forsvinde. Præsident Putin repræsenterer den postsovjjetiske identitet som den store majoritet tilslutter sig.

Den postsovjjetiske identitet

Vibeke Sperling skriver: “Selvom de nuværende demokratiske tilbageslag primært er et resultat af interne årsager, så registrerede vi ikke russernes traumer efter Sovjetunionens sammenbrud”. Den dybe indsigt i betydningen af russernes oplevelse af tab og traumet ved opløsning af Sovjetunionen og de konsekvenser, det får for opbakningen til Putin og hans politik både indenrigs- og udenrigspolitik, er en af bogens helt store styrker. Hun forstår hvad almindelige mennesker fik ud af at leve i Sovjetsystemet: Et gratis skolesystem, sundhedsvæsen, pensioner og privilegier, forudsigelighed, arbejde til alle og fremfor alt at være borger i et land med supermagtsstatus – og russerne og Rusland som det centrale folk i supermagten.

Vibeke Sperling beskriver, at under Jeltsin oplevede folk, at de var udsat for en privatisering, som ikke gav et reelt udbytte, et demokrati som ikke gav reel indflydelse, i bedste fald en løn udbetalt i ubrugelige naturalier og med Sovjetunionens opløsning tabet af en drøm om storhed og værdighed. Deraf nostalgien hos nogle samfundsgrupper efter at genskabe Sovjetunionen. Fortællingen om at Sovjetunionen er ved at genopstå med den russiske føderation som arvtager, boostet af oliepenge, har været en af Putins store succeser. Alligevel mener Vibeke Sperling, at modsætningerne mellem folket og magtens drømme gradvist vil blive større, når de erfarer, at Kremls imperialisme og personificering af magten bliver en direkte trussel mod dem og deres egne drømme. Dermed viser Vibeke Sperling, at hun har

en stor tiltro til russerne som folk, en tiltro hun deler med hendes gennemgående referencepunkt i bogen, Lijlia Sjevtsova, der er tidligere leder af tænketanken Carnegie's sektion for russisk indenrigspolitik.

Vestens overmod

For at forstå nutidens Rusland og reaktioner internt både hos befolkning og i Kreml tager Vibeke Sperling os tilbage til Berlinmurens fald. Det var en tid med uendelig meget optimisme på begge sider af jerntæppet og håb om forbrødring og en mulighed for en helt ny sikkerhedsstruktur i Europa. Det er en fortælling om Vestens overmod og en fejlfortolkning af blandt andet, hvorfor Sovjetunionen faldt fra hinanden.

Vibeke Sperling mener, at sammenbruddet primært beroede på indre strukturelle årsager og modsætninger frem for et eksternt vestlig pres om oprustning, som ellers ofte er en yndet forklaring hos vestlige politikere. Dette kapitel i Vibeke Sperling bog er særdeles essentielt, hvis vi vil forstå kimen til de udfordringer, som vi oplever i dag i relationen mellem øst og vest, og hvorfor det ikke i tide lykkedes at skabe en fælles europæisk sikkerhedsstruktur, som inkluderer Rusland.

Kremls fortælling er, at Rusland blev ydmyget af Vesten i årene efter Murens fald, men ifølge Vibeke Sperling er sagen snarere den, at Rusland blev fejlfortolket. Man regnede med, at den demokratiseringsbølge, som skyldede hen over Warszawa-pagten landende og rodfæstede sig dér, automatisk også ville indbefatte Rusland, og at Rusland ville blive en del af den liberale verdensorden med USA som dets naturlige centrum. Vesten troede, at Rusland endelig havde accepteret vestlig hegemoni. Men som Vibeke Sperling illustrerer med et citat af USA's udenrigsminister

Baker, der i sine erindringer om forhandlingerne i forbindelse med tiden efter Sovjetunionens sammenbrud skriver "at i næsten alle landevindinger indeholder succesens frøene til et fremtidigt problem".

Og da Putin kom til magten var det med et løfte om at genskabe orden og Ruslands storhed. Det egentlige vendepunkt i relationen mellem Vesten og Rusland kommer ifølge Vibeke Sperling allerede med fængslingen af oligarken og Yukosil-direktøren Mikhail Khordorkovsky i 2003, samt den efterfølgende reelle gennationalisering af olieindustrien. Det var ifølge Vibeke Sperling signalet til en topcentralisering af økonomien og skærpelse af overvågning af samfundet og undertrykkelse af opposition. Det første tydelige skridt væk fra en liberal verdensorden.

Rusland og omverdenen

I bogens anden del undersøger Ruslands forhold til omverdenen. Vi bliver taget på en rejse gennem de fastfrosne konflikter i de tidligere sovjetrepublikker Moldova, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan som en del af en russisk udenrigspolitisk strategi om at bevare indflydelse og undgå en vestvending og optagelse i NATO. Hvilket hun siger også ser ud til at være drejebogen for Ukraine. Forbi de nye EU-lande i skikkelse af den estiske præsident Ilves, der fortolker EU's og NATOs uklare reaktion på invasionen i Georgien og Ruslands første egentlige brud på Helsinki-aftalerne fra 1975 om respekt for Europas grænser. Til Centralasien og den Eurasiske Union som et modsvar til EU, men ligeså meget med henblik på at institutionalisere det 'nære udland' i en russisk interessesfære og forhindre medlemmer af Unionen i integration til anden side.

I de 24 år siden USSR's opløsning har verden forandret sig fra en bipolar til en multipolær verdensorden. Derfor er det relevant se på Rusland i relation til de andre stærke globale magtcentre som Vibeke Sperling kalder Putins globale venner, ikke mindst relationen til Kina, Indien, Latinamerika og Mellemøsten. Konflikten med Vesten om Ukraine har styrket Putins relation til disse andre magtcentre. Især Kina står til at høste store geostrategiske fordele af det styrkede samarbejde med Putin. Fra disse lande kan Putin også høste opbakning til at gå imod en vestlig domineret verdensorden.

En af Vibeke Sperlings gennemgående budskaber i bogen er, at vi må holde op med anklage og hermed underforstået straffe russerne kollektivt, hvilket først og fremmest vil spille ind i den fortælling, som promoveres af en Kremlstyret tv-virkelighed. En virkelighed, hvor Rusland er omgivet af fjender og klar til krig, og hvor Ruslands storhed ikke må betvivles. Det er blevet den kraft, som binder nationen sammen og holder regimet ved magten.

Hendes pointe er at vi må finde en måde at samarbejde med påvirke Rusland og påvirke det i stedet for at isolere det. En pointe hun deler med blandt andet med Putins ærkerival ex-oligarken og ex-oliamagnaten Mikhail Khodorkovsky, som Putin sendte i 10 års fængsel og senere i landflygtighed. Vibeke Sperling er selv forhindret i at realisere dette mål, fordi hun siden 2003 ikke har kunnet få visum til Rusland som følge af hendes skrivelser om Tjetjenien og ligesom Khodorkovsky er dømt til et liv uden for Rusland, så længe Putin er ved magten.

I og med at Vibeke Sperling ikke selv

kan rejse til Rusland eller til de russiske klientstater (Hviderusland, Kazakhstan, og Armenien) så bygger bogen ført og fremmest på den grundige viden og forståelse som 50 år med en uafbrudt interesse for Rusland har givet hende. Hun underbygger sine pointer baseret på samtaler fra før og efter Sovjetunionens fald med russiske eksperter og almindelige mennesker samt bøger, meningsmålinger og analyser, avisartikler med mere. Alene tilgængeligheden af disse kilder viser, hvor meget Rusland trods alt har forandret sig siden sovjettiden, hvor velfunderet uafhængig viden og analyser var stort set umuligt at opdrive, og Kremlologien havde kronede dage.

Hun ser det som vigtigt at formidle den forståelse på et tidspunkt, hvor vi igen har brug for at forstå vores store nabo mod øst, fordi krigsretorik, oprustning, sanktioner og modsanktioner mellem Rusland og Vesten vækker minder om tiden under den kolde krig og skaber angst for Ruslands handlinger i Ruslands nabolande.

Bogen giver et yderst nuanceret og lødigt billede af Rusland. Et naboland og samtidig en global aktør som ikke er en trussel på grund af sin styrke, men på grund af sin svaghed. Og hvor målet er ikke at skabe nye fjendebilleder, men at give os forståelse og derved også begynde at skabe svar på, hvordan vi kommer videre i relationen. Det kommer hun ind på i det sidste kapitel i bogen, hvor hun efterlyser en fælles EU-politik for Rusland og stiller spørgsmål ved, om man kan skabe fælles regler for en fremtidig sikkerhedsstruktur, hvor alle parter føler sig sikre så længe Moskva fastholder et nyt imperium som mål.

